

EVANKELISLUTERILAISEN USKONNON KOE 24.3.2017 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Uskonnonopetuksen keskeinen tehtävä on perehdyttää opiskelija omaan uskontoonsa. Tämän ohessa perehdytään myös muihin uskontoihin näiden omista lähtökohdista. Uskontoa tarkastellaan monipuolisena ilmiönä, joka kytkeytyy moraaliin, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Tällöin hyödynnetään uskontojen omia lähteitä sekä teologista ja uskontotieteellistä tutkimusta ja medioiden välittämää ajankohtaista materiaalia.

Uskonnon kokeessa arvioinnin kohteena on uskonnon oppimäärän asiasisällön tuntemus sekä keskeisten uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Lisäksi arvioinnin kohteena on taito tarkastella kriittisesti uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevaa tietoa, esimerkiksi analysoimalla kuvia, tilastoja ja tekstipohjaisia aineistoja. Hyvä vastaus on jäsenelty ja asiasisällöltään johdonmukainen. Se ilmentää myös uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien tietojen itsenäistä hallintaa sekä taitoa soveltaa ja kehitellä tietoja. Pohdintaa vaativissa vastauksissa opiskelijan tulee kyetä kirjoittamaan uskonnon kysymyksistä analyyttisesti ja ongelmaa eri näkökulmista arvioiden.

Tehtävä 1

Kussakin kohdassa (a–c) kahteen pisteeseen vaaditaan oikea uskonto, oikea paikan nimitys sekä vähintään kaksi tyypillistä piirrettä. Mikäli jokin näistä osa-alueista puuttuu, voi pistemäärä olla tästä kohdasta korkeintaan yksi. Koska tehtävä on suhteellisen helppo, selvät virheet pudottavat pistemäärää kussakin kohdassa korkeintaan yhteen. Sen sijaan eri kohdissa olevat vähäiset epätarkkuudet voidaan ottaa kokonaisarvioinnissa huomioon siten, että kokonaispistemäärästä vähennetään yksi piste.

a)

Kuva liittyy šintolaisuuteen. Kyseessä on pyhäkkö/pyhäkköalue. Tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa torii-portti, pyhäkkö (joka koostuu kahdesta osasta: ulompi ja sisempi osa) sekä sijainti luonnonkauniissa ympäristössä.

b)

Kuva liittyy islamiin. Kyseessä on moskeija. Tyypillisiä piirteitä ovat moskeijan etuosassa oleva syvennys mihrab, joka osoittaa rukoussuunnan (qibla) kohti Mekkaa sekä puhujakoroke (mihrabin oikealla puolella). Tyypillisiä ovat lisäksi rukousmatot ja ornamenttiikkaan perustuva koristelu (ei ihmis- ja eläinaiheita).

c)

Kuva liittyy kristinuskoon ja erityisesti katoliseen kirkkoon (kumpi tahansa vastaus käy, mutta väärän kirkkokunnan mainitseminen on virhe). Kyseessä on kirkko. Tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa etualalla näkyvät vihkivesiastiat, sivuilla olevat rippituolit ja kirkon etuosassa oleva alttari. Myös penkit, pyhimysten kuvat ja sivualttarit voidaan mainita.

Tehtävä 2

Hyvässä vastauksessa (3 p.) kokelas tuo esille sen, että kristinuskon perustajan määrittelemisen ei ole ongelmatonta, ja tarkastelee lisäksi vähintään kahta seuraavista näkökulmista:

- Kristinuskko luokitellaan perustetuksi uskonnoksi, ja perustajaksi nimetään usein Jeesus Nasaretilainen. Jeesus oli kuitenkin itse juutalainen, eivätkä hänestä kertovat tekstit, kuten Uuden testamentin evankeliumit, anna ymmärtää, että hän olisi ollut perustamassa uutta uskontoa. Kristinuskko sai kuitenkin alkunsa Jeesuksen toiminnasta.
- Paavalia voidaan pitää kristinuskon perustajana. Paavali oli ensimmäisen vuosisadan merkittävin teologi. Paavali vaikutti sekä kristinuskon opin muotoutumiseen että Jeesusliikkeen leviämiseen ei-juutalaisten keskuudessa. Päätös julistaa ilosanomaa myös ei-juutalaisten keskuudessa johti myöhemmin siihen, että kristinuskko eriytyi juutalaisuudesta omaksi uskonnokseen.
- Kolmas varhaisen kristinuskon merkkihenkilö oli Jeesuksen opetuslapsi ja Jerusalemin seurakunnan johtaja, Pietari. Matteuksen evankeliumissa Jeesus kutsuu Pietaria kallioksi, jonka päälle hän rakentaa kirkkonsa. Pietarilla on merkittävä rooli erityisesti roomalaiskatolisessa kirkossa, koska paavin vallan ajatellaan periytyvän Pietarilta. Kristillisessä taiteessa Pietaria ja Paavalia on kuvattu kristinuskon kahtena pylväänä. Kuitenkin molempien auktoriteettia myös kyseenalaistettiin kristinuskon ensimmäisinä vuosisatoina.
- Kokelas voi tarkastella myös helluntain tapahtumia kristinuskon perustamisen kannalta (seurakunta/uskonto).
- Kokelas voi pohtia sitä, milloin kristinuskko eriytyi omaksi, juutalaisuudesta erilliseksi uskonnokseen.
- Kokelas voi esittää myös näkemyksen, jonka mukaan ketään yksittäistä henkilöä ei voida nimetä kristinuskon perustajaksi.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas tarkastelee monipuolisesti ainakin Jeesuksen ja Paavalin roolia hyödyntäen Raamatun ja kirkkohistorian tuntemustaan. Kokelas tuo esille sen, että kristinuskon eriytyminen juutalaisuudesta oli vähittäinen prosessi.

Tehtävä 3

Hyvässä vastauksessa (3 p.) mainitaan vähintään kolme seuraavista tehtävistä:

- jumalanpalvelukset
- sakramenttien hoitaminen (kaste, ehtoollinen)
- muut pyhät toimitukset
- sielunhoito
- erilaiset seurakunnalliset tehtävät
- erityistyömuodot, mm. sairaala-, oppilaitos- tai työpaikkapappina toimiminen
- yhteiskunnalliset tehtävät, ml. valtion virkamiestehtävät.

Kiitettävässä vastauksessa tarkastellaan vähintään viittä tehtäväryhmää. Papin tehtävänä on ennen kaikkea toimittaa jumalanpalveluksia ja hoitaa sakramentteja (kaste, ehtoollinen). Papin tehtävänä on myös hoitaa muita pyhiä toimituksia, joita ovat muiden muassa avioliittoon vihkiminen, konfirmaatio, rippi ja kodin siunaaminen. Kokelas voi todeta, että joitain toimituksia voi hoitaa papiksi vihkimätönkin kristitty. Papin tehtäviin kuuluu myös muun muassa sielunhoito. Papilla on monenlaisia muitakin seurakunnallisia tehtäviä, kuten opettaminen rippikoululeireillä ja erilaisten tilaisuuksien järjestäminen. Jotkut papit toimivat erityistyömuodoissa esimerkiksi sairaalapastoreina. Papilla on myös yhteiskunnallisia tehtäviä, joista tärkein on avioliittoon vihkiminen, joka on samalla myös pyhä toimitus. Erityisansio on, jos kokelas toteaa, että Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa on (yleisen pappeuden lisäksi) erityinen pappisvirka, johon voidaan vihkiä miehiä ja naisia.

Tehtävä 4

Hyvässä vastauksessa (3 p.) kokelas hahmottaa kysymyksen oikein ja pystyy esittämään relevantteja näkökohtia vaativasta eettisestä kysymyksestä. Hän osoittaa tuntevansa luterilaisen etiikan pääpiirteitä (kultainen sääntö, kymmenen käskyä) ja pyrkii soveltamaan niitä arvioissaan aborttia hoitohenkilökunnan työtehtävänä. Hän voi päätyä siihen, että henkilökunnalla on oikeus tai ei ole oikeutta kieltäytyä työtehtävästä.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pohtii asiaa monipuolisesti. Hän osoittaa hyvään vastaukseen vaadittavien asioiden lisäksi tuntevansa muutamia seuraavista asiaan liittyvistä näkökohdista ja pystyy rakentamaan vastauksestaan loogisen kokonaisuuden:

- Abortti on ongelmallinen luterilaisen ihmiskäsityksen kannalta erityisesti, jos se tehdään sosiaalisista syistä; kokelas voi tässä yhteydessä viitata kristilliseen ihmiskäsitykseen ja keskusteluun sikiön oikeuksista.
- Valtiovalta on säätänyt abortin lailliseksi tietyin ehdoin (kokelas voi viitata laittomien raskaudenkeskeytysten ongelmallisuuteen).
- Hoitohenkilökunnan, yhteiskunnan ja abortinhakijan harkinta ja oikeudet saattavat joutua ristiriitaan: Luterilaisen käsityksen mukaan hoitohenkilökunnan jäsenten vakaumusta ja eettistä harkintaa on kunnioitettava; toisaalta luterilaisen perinteen pohjalta voidaan myös esittää, että hoitohenkilökunnan jäsenten on noudatettava lakia (kuuliaisuus esivallalle). Lisäksi luterilaisessa etiikassa korostetaan myös abortinhakijan eettistä harkintaa, jota on kunnioitettava.
- Hoitohenkilökunnan oikeuksien tunnustaminen ei saa johtaa abortin hakijan oikeuksien kiistämiseen.
- Luterilaisesta näkökulmasta työvuorojärjestelyt, joita sosiaali- ja terveystieteidenkin suosittaa, voivat olla hyvä tapa toteuttaa hoitohenkilökunnan omantunnonvapaus.

Tehtävä 5

Kussakin kohdassa (a–c) oikeasta määritelmästä saa yhden pisteen ja esimerkiksi yhden pisteen. Mikäli vastaus sisältää ison virheen, voi kyseisestä kohdasta saada korkeintaan yhden pisteen. Eri kohdissa olevat vähäiset virheet ja epätarkkuudet voidaan ottaa huomioon siten, että kokonaispistemäärästä vähennetään yksi piste.

a)

Halal tarkoittaa sallittua (arabiaksi *halál*). Termi esiintyy islamissa, jossa sillä tarkoitetaan kaikkea sallittua, sellaista, mitä Jumala ei ole kieltänyt. Islamilaisessa laissa šariassa esimerkiksi ruoka-aineet jaetaan sallittuihin ja kiellettyihin (haram). Esimerkiksi liha on (sikaa lukuun ottamatta) halalia, mikäli se on teurastettu islamilaisten sääntöjen mukaisesti.

b)

Karma tarkoittaa syyn ja seurauksen lakia. Perusajatuksena on, että elävien olentojen nykyinen olotila on seurausta menneisyydessä ja aikaisemmissa elämissä tehdyistä teoista. Termi siis kytkeytyy uskomukseen jälleensyntymien kiertokulusta. Termi esiintyy muun muassa hindulaisuudessa, buddhalaisuudessa, jainalaisuudessa, sikhiläisyydessä ja teosofiassa (yksi esimerkki riittää). Eri uskonnoissa karma ymmärretään hieman eri tavoin.

c)

Sapatti tarkoittaa lepopäivää tai pyhäpäivää. Termi esiintyy erityisesti juutalaisuudessa, jossa sillä tarkoitetaan joka viikko lauantaina vietettävää lepopäivää. Sapatti alkaa perjantaina auringon laskiessa ja päättyy lauantaina auringon laskiessa. Vastauksessa voidaan kertoa myös sapatin viettoon liittyvistä tavoista ja määräyksistä. Myös tietyt kristilliset ryhmät, kuten seitsemännen päivän adventistit, viettävät lauantaina sapattia. Esimerkiksi käy myös wiccalaisuus, jossa termiä käytetään kuitenkin eri tavoin: wiccat viettävät yleensä vuosittain kahdeksaa sapattia eli juhlapyhää.

Tehtävä 6

Kohdat a–c arvostellaan erikseen niin, että kustakin kohdasta voi saada korkeintaan kaksi pistettä. Kahteen pisteeseen vaaditaan, että kokelas yhdistää kuvan oikeaan perinteeseen ja tulkitsee kuvaa jollakin seuraavissa kohdissa mainitulla tavalla (kaikkea mainittua ei tarvitse tarkastella):

a)

Kuvasta käy ilmi, että muslimit pitävät Jeesusta muslimina. Islamin opin mukaan Jeesus on osa profeettojen ketjua, johon kuuluu myös muita juutalaiskristillisessäkin perinteessä tunnettuja henkilöitä kuten Abraham ja Mooses. Islamin mukaan Jeesus ei ole Jumalan poika eikä hän kuollut ristillä. Jeesuksen elämää kuvataan muslimien pyhässä kirjassa Koraanissa. Edellä mainittuja seikkoja lukuun ottamatta Koraanin antama kuva Jeesuksen elämästä vastaa pääpiirteissään Uuden testamentin antamaa kuvaa Jeesuksesta.

b)

Kuvassa Jeesus esitetään rinnakkain Krishnan kanssa, joka on hindulaisuudessa yksi Vishnun inkarnaatioista. Joissakin hindulaisuuden monista suuntauksista Jeesusta pidetään yhtenä avataarana, Vishnun inkarnaationa. Jeesuksen ja Krishnan elämänvaiheet muistuttavat toisiinsa esimerkiksi neitseellisen syntymän osalta. Jeesuksen seuraaminen voi olla hindulle yksi tapa kulkea palvonnan tietä.

c)

Kuvassa Jeesus rinnastetaan Kuuban vallankumouksen keskeiseen hahmoon, Ernesto Che Guevaraan (1928–1967), jonka laajasti tunnettua valokuvaa kuva jäljittelee. Kuvan edustaman tulkinnan mukaan Jeesus oli/on sortoa vastaan taisteleva sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kannattaja. Tällainen tulkinta Jeesuksesta on tärkeä erityisesti vapautuksen teologiassa, joka syntyi Latinalaisessa Amerikassa 1960-luvulla. Vapautuksen teologiassa Jumala ilmaisee itsensä köyhien keskuudessa ja kokemuksissa. Vapautuksen teologia on saanut vaikutteita sosialismista, johon kuvan punainen väri viittaa.

Tehtävässä ei pyydetä selittämään, miten Jeesus kuvataan Raamatussa tai kristinuskon opissa. Tehtävässä kuvattujen Jeesus-tulkintojen vertaaminen Raamatun ja/tai kristinuskon opin Jeesus-kuvaan on kuitenkin mahdollista.

Tehtävä 7

Hyvässä vastauksessa (3 p.) uskonnonvapaus määritellään sekä oikeutena harjoittaa uskontoa (positiivinen uskonnonvapaus) että oikeutena olla harjoittamatta uskontoa (negatiivinen uskonnonvapaus). Vastauksessa tarkastellaan uskonnonvapauden toteutumista Suomessa vuodesta 1917 alkaen ja viitataan uskonnonvapauslainsäädäntöön. Hyvässä vastauksessa kerrotaan myös uskonnonvapaudesta Suomessa ennen ensimmäisen uskonnonvapauslain hyväksymistä, mutta vuoden 1889 eriuskolaislain maininta nimeltä ei ole välttämätöntä. Vastauksessa pohditaan uskonnonvapauden toteutumista käytännössä jonkin esimerkin avulla.

Kiitettävässä vastauksessa uskonnonvapautta käsitellään sekä yksilön että yhteisön näkökulmasta. Positiivista ja negatiivista uskonnonvapautta kuvataan useiden esimerkkien avulla: oikeus tunnustaa uskoaan, oikeus toteuttaa uskontoa käytännön toimissa, oikeus vaihtaa uskontoa, oikeus ilmaista uskonnoton tai uskonnonvastainen vakaumus. Kiitettävässä vastauksessa tarkastellaan myös molempien uskonnonvapauslakien (1922, 2003) sisältöjä. Yksittäisiä vuosilukuja tärkeämpää on lakien sijoittaminen oikeaan historialliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Lakien vertailu on vastauksessa ansio. Lakien ohella kiitettävässä vastauksessa pohditaan eri näkökulmista ja esimerkkien avulla myös sitä, miten uskonnonvapaus toteutuu käytännössä.

Tehtävä 8

Tehtävänannossa esitettyä väitettä pyydetään arvioimaan kristillisen etiikan näkökulmasta ja lisäksi tarkastelussa pyydetään hyödyntämään vähintään yhtä historiallista tapahtumaa. Jos kokelas ei tarkastele yhtään tehtävän kannalta mielekästä historiallista esimerkkiä, vastauksesta voi saada korkeintaan kolme pistettä.

Hyvässä vastauksessa (3 p.) kokelas esittää vähintään kaksi väitteen kannalta olennaista kristillisen etiikan näkökulmaa ja pohtii niitä suhteessa historialliseen esimerkkiin. Historiallisen esimerkin käsittely voi olla melko pinnallista. Kiitettävässä vastauksessa pohditaan kristillisen etiikan näkökulmia edellistä monipuolisemmin ja myös historiallista esimerkkiä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin ja syvällisemmin. Historiallinen esimerkki voi olla jokin tietty sota, kansanmurha tai orjuus tietyssä aikana ja tietyissä olosuhteissa, mutta myös jokin muu. Kiitettävään pisteisiin on mahdollista päästä joko yhden historiallisen esimerkin monipuolisella arvioinnilla tai useamman esimerkin pinnallisemmalla käsittelyllä. Lisäansiona pidetään, mikäli kokelas liittyy pohdintansa myös Jani Leinosen teokseen ja sen sisältämiin teemoihin, kuten monikansallisten yhtiöiden ja kaupallisten toimijoiden valtaan ja taiteilijan rooliin sen näkyväksi tekemisessä.

Vastauksen tulee sisältää joitakin seuraavista asioista ja näkökulmista:

- Pohditaan väitettä puolesta ja vastaan: millaisissa tilanteissa tottelevaisuus johtaa pahoihin/hyviin tekoihin, milloin taas tottelemattomuus johtaa hyvään/pahaan.
- Pohditaan tottelevaisuuden kohdetta: Tuleeko ihmisen olla tottelevainen esivallalle ja maallisille auktoriteeteille vai Jumalalle / uskonnon sisältämille käskyille; tässä yhteydessä voi pohtia esimerkiksi luterilaista kahden regimentin oppia tai Raamatun sisältämää ajatusta siitä, että keisarille tulee antaa mitä keisarille kuuluu.
- Huomataan, että kristilliset normit ja lähestymistavat voivat joutua ristiriitaan pohdittaessa tottelevaisuutta ja tottelemattomuutta: yhtäältä vaikuttaa kristilliseen perinteeseen liittyvä vaatimus Raamatun sisältämien / Jumalan antamien käskyjen noudattamisesta (kymmenen käskyä, kultainen sääntö), toisaalta Jeesuksen esimerkki, jonka mukaan lain henki on lain kirjainta tärkeämpi.
- Mainitaan luonnollinen moraalilaki ja omatunto osana kristillistä etiikkaa.
- Pohditaan vapaata tahtoa, valinnan mahdollisuuksia ja pakottamista jonkin historiallisen esimerkin valossa (esim. holokausti).
- Pohditaan sodan ja väkivallan oikeutusta historiallisen esimerkin valossa, oikeutetun sodan kriteerejä (Augustinus), luovuttamattomaan ihmisarvoon liittyviä kysymyksiä jne.
- Kuvataan suhtautumista orjuuteen kristinuskon varhaisvaiheessa (esim. Paavali), historian kuluessa ja nykyään.

Tehtävä +9

Hyvässä vastauksessa (4 p.) tarkastellaan pääpiirteittäin naisten asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia vähintään kahtena eri historiallisena aikakautena. Vastaus sisältää joitakin esimerkkejä siitä, miten naisten asema ja vaikutusmahdollisuudet ovat muuttuneet tai pysyneet muuttumattomina. Vastauksesta tulee lisäksi käydä ilmi se, että naisten asema ja vaikutusmahdollisuudet vaihtelevat eri kirkkokunnissa.

Kiitettävässä vastauksessa tarkastellaan naisten asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia vähintään kolmella aikakaudella (esim. varhainen kristillisuus, keskiaika, nykyaika). Asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia pohditaan monipuolisesti, niin että luonnehditaan esimerkiksi naisen asemaa kirkon opissa tai virallisessa instituutiossa ja kuvataan virallisia tai epävirallisia vaikutusmahdollisuuksia jne. Muutosta (ja mahdollista muuttumattomuutta) tarkasteltaessa huomiota kiinnitetään siihen, että naisten asemassa ja toimintamahdollisuuksissa on ollut eroja paitsi eri aikakausina myös samana aikana eri kirkkokunnissa, eri maissa ja kulttuureissa, eri sosiaaliluokissa jne. Erityisansiona pidetään erojen syiden syvällistä pohdintaa ja naisten kirkon sisäisen aseman ja vaikutusmahdollisuuksien muutoksen suhteuttamista laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin.

Tehtävä +10

Hyvässä vastauksessa (4 p.) 1500-luvun reformaatio ymmärretään Martti Lutherin Saksassa käynnistämäksi hengelliseksi uudistusliikkeeksi, jonka merkittävimpana toteuttajana Suomessa toimi Mikael Agricola. Vastauksessa paneudutaan reformaation vaikutuksiin nimenomaan kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Vaikka kirkko on osa yhteiskuntaa, vastauksessa ei keskitytä reformaation opillisiin vaikutuksiin. Hyvä vastaus ei siis edellytä luterilaisen reformaation opillisten pääperiaatteiden mainitsemista, mutta kiitettävässä vastauksessa niiden käsittely on ansio.

Hyvässä vastauksessa reformaation vaikutukset sidotaan juuri Suomeen antamalla vähintään yksi esimerkki sen vaikutuksesta sekä suomalaiseen kulttuuriin että yhteiskuntaan. Näitä ovat muun muassa kirjakielen luominen, lukutaidon merkityksen korostaminen ja sen seurauksena kansanopetuksen edistäminen sekä köyhäinhoidon kehittyminen ja vähittäinen hyvinvointivaltion muotoutuminen.

Kiitettävässä vastauksessa mainitaan useita esimerkkejä reformaation vaikutuksista suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan sekä tarkastellaan reformaation vaikutusta pitkällä aikavälillä kronologisesti edeten. Kiitettävässä vastauksessa kuvataan reformaation saapumista Suomeen. Monien muiden 1500-luvun hallitsijoiden tavoin Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa kannatti luterilaista reformaatiota pitkälti poliittisista ja taloudellisista syistä. Kiitettävässä vastauksessa käsitellään esimerkiksi Lutherin kahden regimentin opin yhteiskunnallisia vaikutuksia Suomessa tai reformaation vaikutusta suomalaisen virsirunouden kehittymiseen. Kiitettävässä vastauksessa tuodaan myös esiin, että vuosi 2017 on reformaation merkkivuosi, jolloin tulee kuluneeksi 500 vuotta Lutherin 95 teesin julkaisemisesta. Lisäksi vastauksessa pohditaan luterilaisen reformaation vaikutusten näkymistä 2000-luvun Suomessa, kuten suomalaisten suhtautumisessa työhön. Kiitettävässä vastauksessa tarkastellaan myös sitä, mitkä katoliseen kulttuuriin kuuluvat piirteet hävisivät tai laimenivat reformaation myötä (esim. katolinen musiikki, taide, pyhimykset, sallivampi suhtautuminen kansanuskoon).